SÚČASNÁ KRÍZA AKO KRÍZA PRINCÍPOV A REALITY[1]

JÁN ČIPKÁR – KAROLÍNA ČERVENÁ

Žijeme v dobe, kedy sa často vyslovuje slovo „kríza" (finančná, hospodárska alebo energetická, globálna, kríza európskeho integračného procesu[2]) a každá predstava o blízkej budúcnosti je spätá s týmto fenoménom vyššie pomenovaným.

Každý z nás slovu kríza rozumie svojím spôsobom, a najmä v závislosti od toho, či máme priamu alebo nepriamu praktickú alebo iba teoretickú skúsenosť s daným fenoménom takto pomenovaným.[3] Vzniká otázka, ktorý jav považujeme za krízu? Je to každá krízová situácia (ťažkosti, zlomy, obraty,

---

[1] Tento príspevok predstavuje čiastkový výstup riešenia grantového projektu APVV – 0263-10 „Efektívnosť právnych a ekonomicko-finančných nástrojov v období krízových javov a situácií v podnikaní" a taktiež čiastkový výstup riešenia grantového VEGA č. 1/0692/12 – Ústavné princípy a ich vplyv na tvorbu a realizáciu práva.

[2] Kríza európskeho integračného procesu sa prejavuje v spochybňovaní rozširovania európskej integrácie, funkčnosti a legitimity európskych štruktúr v jednotlivých politických sektoroch a v znižovaní dôvery v projekt Európskej únie alebo v spoločnú európsku menu. Miera odmietania integračného procesu sa prehlbuje. Politické elity nedokážu správne odhadnúť politickú vôľu občanov, nedokážu im vysvetliť integračné výhody a nedokážu ich presvedčiť o ďalších integračných krokoch. (A existuje vôbec reálna potreba ďalšej integrácie? Nie je to len ďalší inžiniersko-sociálny experiment na ľuďoch v záujme kohosi? Každé umelo vytvorené spoločenstvo nemá dlhú trvácnosť, ak nemá prirodzenú podporu všetkých, alebo väčšiny jej členov. Súčasná európska i domáca politická elita stráca podporu u občanov, dochádza k odcudzeniu politických elít a verejnosti, teda stráca sa (oslabuje) aj demokratická legitimita riešenia ich spoločných problémov). Európska demokracia nemá podmienky pre svoje adekvátne fungovanie, napr. nemá spoločný verejný priestor. Ničím nemôže nahradiť absenciu demokratického nastoľovania politickej agendy, demokratické kontroly rozhodovacích mechanizmov, verejnú diskusiu o politických otázkach a väzby medzi politickým rozhodovaním a politickou participáciou. Nakoniec v prospech krízy EÚ prispieva nedostatok pocitu identity s takým politickým útvarom ako je Európska únia.

[3] V tejto súvislosti je možné odporučiť kratšiu analýzu interpretácie tohto pojmu v zborníku: MIHINA, F.: Pojem krízy – príspevok k interpretácii.. In: VIŠŇOVSKÝ, E. – DUPKALA, R. (ed.): *Kríza filozofie – filozofia krízy?* Zborník príspevkov z 1. výročného stretnutia SFZ (12. – 14. september 1997). Bratislava – Prešov: SFZ, KF FF PU, ManaCon Prešov, 1998. – s. 6 – 16.

napätia a komplikácie) v osobnom živote človeka, či vo vývoji v spoločnosti?[4] Zdá sa, že krízu môžeme považovať za organickú súčasť nášho bytia a nášho vývoja. Nenesie so sebou iba negatívne aspekty, ale aj pozitívne v tom duchu, že sme nútení hľadať východiská z nej: novú kritickú reflexiu nášho doterajšieho bytia a nové riešenia, spočívajúce na nových princípoch usporiadania nášho života a jeho reflexie.[5]

Teda, u každého z nás rôznym spôsobom sa prejavuje pocit hroziacej nám krízy: uvedomujeme si, že nás očakáva čosi neisté, nepríjemné, niečo, čo negatívne vplýva na naše plány do budúcnosti, čo spoluurčuje naše očakávania i rozhodovania, že už neplatia tie princípy a hodnoty, ktorým sme doteraz verili a o ktoré sme sa opierali, alebo na ne spoliehali.[6] Došlo k akejsi „mnohými aj viac-menej predvídanej" požiadavke potreby zmeny doterajších hodnôt, paradigiem, vecí a činností a to samo osebe predstavuje nielen ekonomickú, právnu, sociálnu, etickú, ale aj politickú rovinu (v hľadaní najadekvátnejšieho politického správania a rozhodovania v prospech celej spoločnosti). Prečo k tomu došlo?

---

[4] Kríza môže byť hospodárska, ekologická, agrárna, potravinová, energetická, menová, finančná, morálna, politická, globálna, ako aj v oblasti rozumu, vedy, poznania, umenia, kultúry, civilizácie a pod. Kríza ako „ťažký, prechodný stav, vrcholné obdobie prekonávajúce ťažkosti, nedostatok, úpadok a podobne" (VEĽKÝ SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV. Bratislava-Veľký Šariš, Samo – AAMM 1997).

[5] „...Aby budúcnosť ľudského sveta bola vôbec možná, potrebujeme sústavne prekonávať ťažkosti, zlomy, obraty, napätia a komplikácie, jednoducho najrôznejšie krízy, ktoré dynamizujú ľudské dejiny. Tak to bolo v minulosti, platí to pre prítomnosť a nič nám nedáva nádej, že by sa v tomto zmysle malo v budúcnosti čokoľvek zmeniť"... „Prostredníctvom krízového stavu... demonštrujeme svoje úsilie pochopiť možnú perspektívu transformácie a budúceho usporiadania vecí, ktoré sú pred nami" (MIHINA, F.: Pojem krízy – príspevok k interpretácii. In: VIŠŇOVSKÝ, E. – DUPKALA, R. (eds.): *Kríza filozofie – filozofia krízy?* Zborník príspevkov z 1. výročného stretnutia SFZ (12. – 14. september 1997). Bratislava – Prešov: SFZ, KF FF PU, ManaCon Prešov, 1998. – s. 13 – 14.

[6] Aktuálne i dnes znejú slová Johana Huizinga ohľadom krízy z prvej polovice 20. st.: „Všade sa objavujú pochybnosti o pevnosti spoločenského poriadku, v ktorom žijeme, neurčitý strach pred blízkou budúcnosťou, pocity úpadku a zániku kultúry... Na vlastné oči vidíme, ako sa stali vratkými takmer všetky veci, ktoré sa kedysi zdali neotrasiteľné a sväté: pravda a ľudskosť, rozum a právo. Vidíme nefunkčné štátne formy, odumierajúce výrobné systémy..."... Ekonomický rozvrat je len jedným z javov oveľa rozsiahlejšieho kultúrneho procesu" (HUIZINGA, J.: Kultúra a kríza. Bratislava: Kalligram, 2002, s. 17 – 18). A dodáva: „Ešte nikdy si človek natoľko neuvedomoval naliehavú úlohu spolupracovať na udržaní a zdokonalení pozemského blahobytu a kultúry... Nikdy predtým nemali ľudia v takej úcte prácu. Nikdy nebol človek ochotný pracovať tak ako dnes..." (s. 17). Nakoľko tieto pravdivo znejúce slová vyslovené v 30. rokoch 20. st. sú aktuálne aj pre dnešok, je to na posúdenie každého z nás.

I.

Rozvoj západoeurópskych spoločností po druhej svetovej vojne (a nakoniec postupný rozvoj Európskych spoločenstiev i Európskej únie) bol do značnej miery podmienený vzrastajúcou sa ekonomickou prosperitou. V posledných 20 – 30 rokoch sa politika v týchto spoločnostiach dostala do pozadia, pretože v období prosperity, globálnej nadradenosti a zdanlivého úspechu liberálnej demokracie nad všetkými ostatnými súpermi sa politika ako stret koncepcií a ideí zdala akoby nedôležitou a kľúčovými problémami sa stali otázky ekonomické: dôležitá bola prosperita, ekonomický rast a prerozdeľovanie.

Žijeme v spoločnosti, v ktorej trh má významný vplyv na rast technizácie, na technickú inováciu, pretože vďaka ním je možné ovplyvňovať mieru zisku, teda, cieľ ku ktorému smeruje trh. Ten je považovaný v našom prostredí ako synonymum dobra. Akýkoľvek štátny (politický) zásah do oblasti trhu alebo ovplyvňovanie samočinnej trhovej regulácie ľudským poznaním (vedou) je apriórne považované za disfunkčné a akékoľvek plánovanie vzbudzuje nedôveru a podozrenie proti trhovému zmýšľaniu. Dochádza k čiernobielemu videniu demokracie a trhu.

Trh je nevyhnutnou podmienkou akéhokoľvek úspešného civilizačného rozvoja,[7] avšak nie dostatočnou. Dnešnú podobu nadobudol vďaka dlhodobému procesu ľudského sociokultúrneho vývoja. Avšak trhová regulácia nepatrí ku genetickej pamäti človeka ako príslušníka biologického druhu „homo sapiens“, nie je človeku vrodená, je iba jeho výtvorom (artefaktom). Jej ekonomické pravidlá na rozdiel od iných artefaktov boli postupne historicky testované. Ich platnosť sa najprv zabezpečovala zvykmi (morálne) a neskôr najmä právne. Samozrejme, že pravidlá trhu neodrážali rovnaké záujmy všetkých jeho účastníkov. Trhové pravidlá sa stali stálym predmetom sporov a zákonodarných zmien. Teda, trh sám osebe nepredstavuje celý prirodzený poriadok ľudskej spolupráce, jeho pravidlá sa v priebehu sociokultúrnej evolúcie menia (pravidlá trhu sa evolučne tvoria ako pamäť, nie sú raz a navždy danou podstatou, ktorú strážia „ekonomickí fundamentalisti“).

Tak, ako celá ľudská sociokultúrna pamäť, ktorá je subsystémom života (biosféry), nemôže nerešpektovať pravidlá života, ktoré máme zafixované vo svojej genetike, tak aj trh ako subsystém ľudskej sociokultúrnej pamäti mal by rešpektovať systémové pravidlá pre naše prežitie, ktoré je schopný človek

[7] Trh je podľa jeho veľkého obhajcu F. A. Hayeka nevyhnutnou súčasťou prirodzeného, spontánne rozšíreného poriadku ľudskej spolupráce. S ním bezprostredne súvisí vznik i jestvovanie našej vyspelej civilizácie (pozri napr.: HAYEK, F. A.: *Osudná domýšlivost. Omyly socialismu*. Praha 1995).

odhaliť prostredníctvom svojho intelektu. Ide o to, že trhovo regulovaná technizácia ľudských aktivít priviedla svet k civilizačnej krízy (civilizačným obmedzeniam), ktorá sa dotýka celého ľudstva a robí mu veľké starosti. Industriálne technológie nielen ekonomicky zefektívňujú ľudské aktivity, ale ich aplikácia predstavuje taktiež hlboký zásah do biosféry (majú aj negatívne globálne účinky pre všetkých obyvateľov Zeme). Regulácia trhu, ovládaného maximalizáciou zisku, prebieha v kontexte tej alebo inej sociokultúrnej pamäti (civilizácie). Celkový poriadok daného sociokultúrneho spoločenstva vždy ovplyvňuje „poriadok trhu", dáva mu určité morálne (zvykové) a právne obmedzenia. Dôležitosť obmedzení vyplýva z toho, že najvýznamnejšia ľudská potreba dlhodobo prežiť nie je súčasťou „trhovej hry o maximálny zisk", efektívne obsluhujúcej skoro všetky ostatné každodenné (krátkodobé) potreby členov spoločnosti.

Avšak napriek všetkému úsiliu ocitli sme sa v ekonomických (hospodárskych, finančných) problémoch, nadobúdajúcich globálny rozmer. Je predpoklad, že súčasná kríza bude pôsobiť značne deštruktívne najmä preto, lebo v poslednom období prosperita rozvinutých krajín sa prevažne zakladá na konzumácii/spotrebe vecí, ktoré nevyhnutne nepotrebujeme a tým sa odlišuje od štruktúry hospodárstva v iných historických obdobiach. Ekonomika založená na ponuke kúpiť si čosi, lebo je to novšie a lepšie, a nie preto, že to potrebujem, takáto ekonomika a celé hospodárstvo je závislé od nálad, očakávaní, optimizme a finančných prostriedkov (doplnených značnými pôžičkami a hypotekárnymi úvermi) spotrebiteľov.

Ak nastávajú určité záporné očakávania, spotrebiteľ odkladá nákup toho, čo až tak nepotrebuje, šetrí a takýmto racionálnym konaním vlastne prispieva k prehlbovaniu ekonomickej krízy. Tento jav skôr alebo neskôr sa dal očakávať v danom trhovom kapitalistickom mechanizme, avšak moment jeho akoby náhleho prejavenia začína pôsobiť negatívne v sociálnom aspekte na celú spoločnosť a má dokonca aj likvidačné politické dôsledky pre jednotlivé doterajšie politické subjekty (musia čeliť oslabovaniu významu Európskej únie ako celku, oslabeniu ekonomickej prosperity, sociálnej stabilite, musia akceptovať ďalšie politické a sociálne elity s inými hodnotami a princípmi usporiadania spoločnosti, čo povedie k návratu priority demokratickej politiky[8] do európskych spoločností s cieľom zmeniť doterajšie štruktúry a procesy).

---

[8] Ako tvrdí P. Fiala, „demokratická politika prestala byť kľúčovou metódou pre usporiadanie spoločnosti, nahradili sme ju prázdnymi rečami v dobre vyzerajúcej politickej show, pletencom právnych vzťahov a noriem, v ktorých sa nikto neorientuje a všadeprítomnou byrokraciou, ktorej hlavným „politickým" nástrojom je ďalšia a ďalšia regulácia" (FIALA, P.: Politika, jaká nemá být. Brno: CDK, 2010, s. 121).

Mnohokrát sa stretávame s reflexiou kapitalizmu ako ekonomickým predpokladom demokracie, avšak mocenské vzťahy, ktoré produkuje, v skutočnosti umožňujú predstaviť jej antitézu. Prečo je tomu tak? Vyplýva to z toho, čo je charakteristické pre moc v kapitalizme? Ide o moc, ktorá využíva závislosť človeka na možnosti dostať k nejakej práci. Táto moc nadobúda podobu štrukturálneho (implicitného) násilia: ľudia sa pokojne podriaďujú tejto moci, bez toho, aby ich niekto k tomu nútil, nadväzujú vzťahy nerovnosti, pretože ich v danom nastavení podmienok považujú za najvýhodnejšie pre uspokojenie svojich potrieb. Táto moc nad životmi ľudí sa ľahko môže zmeniť na moc explicitnú a odhalenú, na moc, ktorá sa prejaví otvoreným nátlakom.

Teda, existuje v súčasnosti demokracia, alebo vôbec existovala? Demokraciu predstavuje nielen súbor inštitúcií, statický politický systém či ústavný poriadok, ale aj požiadavka, proces a zápas, ako snahy skupín a hnutí vymaniť sa z moci druhých ľudí. A teda, demokracia vždy predstavovala proces stretov, v ktorých bola spochybňovaná odhalená moc tých, ktorí sa snažili umlčať kričiacich (vyjadrujúcich protest). Preto demokracia je politickým procesom boja za sociálnu rovnosť. A teda, požiadavka presunu demokratických princípov aj do sféry ekonomiky, je vyjadrením túžby vymaniť sa z moci iných a stať sa rovnocenným partnerom s ostatnými nielen v obmedzenej sfére občianstva (napr. slobodne sa rozhodovať vo voľbách), ale v celom živote spoločnosti. A následne, inštitúcie sociálneho štátu nie sú iba náhodným vedľajším produktom demokracie, ale dôsledkom logiky zápasu, ktorý spočíva v jej jadre. Ak nie je sociálny štát prekonaný inštitúciami, ktoré spoločenskú solidaritu prenesú od štátu na spoločenskú samosprávu, ale namiesto toho, je sprivatizovaný (akože v rámci technicko-ekonomických opatrení) a zoškrtaný, svedčí to o znížení úrovne demokracie, o tom, že ľudskí jedinci sú vystavení moci, ktorá je antitézou demokracie (aspoň tej, ktorá pôsobila ako motivačný ideál v mnohých sociálnych stretoch).

Dnešné presadzujúce sa neoliberálne vládnutie[9] je fakticky deštrukciou toho, čo bolo výsledkom mnohých demokratizačných zápasov, ľudia sa dostali do takých foriem moci, ktoré nezodpovedajú formálne existujúcej demokratickej

[9] Príklady neoliberálneho vládnutia: 1. Zavedenie inštitúcie súdneho exekútora (ideálna forma neoliberálneho vládnutia – kombinácia štátnej moci nad ľuďmi a ich majetkom /teda nad tým, čo ich v dnešnej spoločnosti robí ľuďmi/ s pružnosťou, efektívnosťou, ktorá je charakteristická pre podnikateľa. Z moci úradnej títo súkromníci zabavujú to, čo štát zabaviť nestihol, alebo z nejakých ohľadov na dôsledky nechce. 2. Pánom nad zdravotníctvom sa stali poisťovne, ktoré vyberajú štátom vymáhané povinné zdravotné poistenie a zároveň premýšľajú o tom, ako mať z toho súkromný zisk. 3. Obmedziť možnosť bezplatného vysokého školstva a štúdium úplne spoplatniť.

republike. Ide o jednostrannú kolonizáciu spoločenského života ekonomickými imperatívmi. A čo je dôležité, prejavuje sa evidentné úsilie o likvidáciu doterajšej relatívnej autonómie rôznych sfér spoločnosti, o ich podriadenie sa jednej spoločnej moci. Namiesto posilnenia spoločenskej samosprávy (o čo usilovali radikálni demokrati), namiesto budovania systému „brzd a protiváh" (o čom hovorili umiernení demokrati) sme svedkami nástupu obnaženej moci a panstva nad ľuďmi, ktorá sa odvodzuje z demokratických procedúr.

Čo prispelo ku vzniku globálnej finančnej krízy a ako jej v budúcnosti predísť? Došlo k postmodernej nepriehľadnosti, obrovským informačným asymetriám a k vyprázdneniu politiky (dozoru nad výkonom vecí verejných v mene nás všetkých), ktorá umožnila to, že malá oligarchia „finančníkov" mohla socializovať svoje náklady (preniesť ich na celú spoločnosť) a privatizovať svoje zisky.[10]

II.

Mnohým občanom našej spoločnosti vadí súčasný stav politiky: majú pocit (ktorý zrejme adekvátne odráža reálnu skutočnosť), že voľby o ničom nerozhodujú, že prijaté zákony predstavujú spleť, ktorej rozumejú snáď iba právnici, že všade sa vzmáha korupcia[11] a rozširuje sa nezamestnanosť, chudoba čoraz väčšieho počtu obyvateľov, atď., v krátkosti, s politikou to ide dolu kopcom. Každý ju posudzuje na základe svojich doterajších predstáv a skúseností: čo je v politike dobré a čo nie, čo je to správne politické jednanie, či rozhodovanie a aké sú kľúčové podmienky demokratickej politiky.[12] Na politiku (ako správu verejných vecí, ktorá zodpovedá spoločenskému konsenzu) a politikov sa dnes kladú vysoké abstraktné požiadavky, ale na

---

[10] Pozri: BĚLOHRADSKÝ, V.: Postkomunistický manifest. In: BĚLOHRADSKÝ, V. et al.: Kritika depolitizovaného rozumu: úvahy (nejen) o nové normalizaci. 1. vyd. Všeň: Grimmus, 2010, s. 45.

[11] Slovenskí politici sa dnes môžu stretávať s podnikateľmi bez akýchkoľvek pravidiel. Regulovať ich kontakty by mohol zákon o lobingu. „Bol by veľký nezmysel si myslieť, že sa veľký biznis dá robiť bez stretávania sa s politikmi, robia to všetky veľké finančné skupiny" (uviedol spoločník Penty Marek Dospiva pre české Hospodárske noviny). Bližšie pozri: MAŤAŠOVSKÁ, P.: Schôdzky s biznisom politikom ostanú. In: Hospodárske noviny, streda 15. februára 2012, číslo 32, s. 2.

[12] K tejto problematike odporúčame pozrieť publikáciu: FIALA, P.: Politika, jaká nemá být. Brno: CDK, 2010, s. 49 – 71.

strane druhej „politika je špinavá hra plná za každú cenu kupovaných kompromisov".[13]

Sme svedkami toho, ako v celej Európe klesá počet členov politických strán[14]; člensky a voličsky významné strany už nedokážu integrovať dostatočný počet občanov a tým získať aj dostatok mandátov na realizáciu svojho programu, ktorý sa potom často ani uskutočniť nesnažia; staré strany nie sú pritom nahradené novými, podobne silnými demokratickými subjektmi;[15] rastie vplyv radikálnych, populistických a monotematických strán;[16] politická vôľa občanov je roztrieštená, nespojitá; formovanie vlád je čoraz zložitejšie; stále viac rastie nedôvera voči politickým projektom alebo inštitúciám; účasť vo voľbách je čoraz viac nižšia (aj keď sú rozdiely medzi jednotlivými krajinami); jedným slovom, politika prestáva byť tým, čo európske spoločnosti považovali za dôležité a prínosné. Žeby sa politika, známa nám vo svojom starom šate, vytrácala? O mnohých dôležitých veciach sa mlčí, alebo bagatelizujú sa, alebo ako nepovšimnuté ležia bokom. To svedčí o tom, ako sa dnes politika robí.

Bez určitých hodnotových (aj subjektívnych!) predstáv a paradigiem, či sociokultúrnych princípov je ťažko ponúknuť adekvátny obraz o súčasnej politike s nachádzaním východísk riešenia jej krízového stavu (odrážajúceho krízu v celej postmodernej spoločnosti). V tejto súvislosti Peter Fiala vyslovuje svoj názor, s ktorým sotva mnohí dnes súhlasia: „V politike sú ale princípy, hodnotové východiská a zmysel vecí vždy dôležitejšie, než akékoľvek formálne

---

[13] FÁBRY, H.: Klasika občianskeho aktivizmu nestačí. In: Pravda, XXI/301, sobota 31. 12. 2011, príloha OSA, s. II. Aj napriek negatívnemu hodnoteniu politiky, politického života zo strany občanov, je potrebné uviesť, že dnes bez politických strán (združení artikulujúcich politické záujmy) nie je prakticky možná demokracia. A dištancovanie sa od politických strán nemusí byť hodnotené ako miera kvality občianskej spoločnosti (veď pluralita politických strán svedčí o politických slobodách danej spoločnosti), ale skôr ako prejav nedostatku záujmu o veci verejné a zriekanie sa zodpovednosti zo strany členov spoločnosti za formovanie politického života (bližšie o tom pozri ešte: FIALA, P.: Politika, jaká nemá být. Brno: CDK, 2010, s. 44 an.).

[14] Počet členov politických strán v EÚ klesá, ale na Slovensku napriek tomu však stúpa počet politických strán (pozri voľby v marci 2012).

[15] Aj napriek tomu, že v poslednej dobe, v roku 2012, napr. na Slovensku narástol počet strán kandidujúcich vo voľbách.

[16] Napr. kauza Gorila (uverejnená na internete v decembri 2011, a taktiež pozri dennú tlač v mesiacoch január – február 2012) priniesla politické body nováčikom. Necelý mesiac pred voľbami sú Obyčajní ľudia a 99 percent populárnejší ako tri vládne strany. V prieskume agentúry Focus pre RTVS predbehli SDKÚ-DS, SaS aj Most-Híd.

vymedzenie, normy a utilitárne záujmy". V politike nie sú formálne postupy rozhodujúce, aj napriek tomu, že sa mnohí snažia tvrdiť opak.[17]

Politika sa neraz prirovnáva k umeniu, k takej kreatívnej činnosti, ktorá neustále hľadá dobré (a či aj správne?) riešenie nových problémov a výziev vďaka využitiu mocenských nástrojov, ktoré sú v demokracii podriadené určitým obmedzeniam a kontrole. Štát a jeho inštitúcie nie sú tu samy pre seba. Sú tu z rozhodnutia spoločnosti, ktorá ich využíva.[18]

Politika (vládna a parlamentná) v súčasnosti má mnoho podôb a úrovní, preto nie je ľahké ju predstaviť v jej celistvosti. Pre jej jednotlivé subjekty, či angažujúcich sa členov alebo predstaviteľov politických strán je dobrým spôsobom obživy a pre ďalších iných možnosťou presadiť svoje predstavy o dobrom živote a správnom usporiadaní spoločnosti. V dnešnom globálnom svete sme svedkami prelínania sa politiky (jej celkového stavu a vývinových tendencií) v rovine národnej, európskej i svetovej.

Aj v postmodernej dobe je politika formovaná a ovplyvňovaná nielen abstraktnými ideovými predstavami o dobrom usporiadaní spoločnosti, ale aj konkrétnymi ekonomickými, sociálnymi a ďalšími kultúrnymi, či náboženskými záujmami mnohých členov rôznych spoločenstiev, finančných skupín, politických strán a ďalších kruhov danej spoločnosti. Je zrejmé, že v demokratickej spoločnosti má opodstatnenie pôsobenia parciálnych záujmov jej jednotlivých členov a skupín, ide však o to, aby nezískali rozhodujúci vplyv na politiku.

Základom formovania politiky by mal byť jej ideový stret, ktorý ponúka komplexnejší hodnotový pohľad na spoločnosť a umožňuje budovať spoločnosť ako „dobré miesto pre život". Ekonomický stret záujmov privádza do politiky „kritické situácie" (politické rozhodovanie prebieha výlučne

---

[17] Snáď právnici zdieľajú iný názor: budú oponovať tým, či patričné konanie, rozhodovanie je v súlade so zákonom alebo Ústavou. Ak pre ustanovenie nejakého orgánu je naplnený predpísaný postup do posledného písmena, ešte to neznamená, že takáto inštitúcia je skutočne politicky funkčná, alebo že spĺňa požiadavky demokratickej politiky. Demokracia nepotrebuje žiadne písomne kodifikované presné pravidlá, ale pomimo formálneho aspektu je základnou jej podmienkou najmä demokratická politická kultúra (teda, úmysel spoločnosti mať a rešpektovať demokratické princípy), ktorá je zárukou uplatňovania demokratických mechanizmov (Bližšie pozri: FIALA, P.: Politika, jaká nemá být. Brno: CDK, 2010, s. 34 – 35).

[18] Inštitúcie štátu sú mnohokrát vytvárané mocensky, využijúc boj a násilie, inokedy aj demokraticky, ale ich účel hierarchizovať moc v spoločnosti a vytvárať poriadok spoločenského života ľudí, je ten istý. Človek ako spoločenská bytosť vytvára politiku ako spôsob, akým je jedine nožné usporiadať spoločnosť, regulovať vzťahy moci a podriadenosti, riešiť konflikty a problémy. Inštitúcie a pravidlá sú tu pre človeka, a nie naopak, načo sa mnohokrát zabúda a tak často dochádza k neželaným stretom medzi občanom, občianskou spoločnosťou a štátom, jeho orgánmi.

v prospech silných finančných a kapitálotvorných skupín s cieľom nadobudnúť čoraz väčší zisk).[19] Avšak „pre stret silných ekonomických záujmov je určený trh, ktorý môže byť regulovaný alebo deregulovaný... prostredníctvom politiky, ale nemá nastať situácia, že stret ekonomických záujmov využíva slabú politiku pre vytvorenie quasi trhu, na ktorom sa politickými prostriedkami určujú ekonomické záujmy a zisky jednotlivých subjektov".[20]

Ak ešte niekto verí v nejaké princípy a paradigmy novej politiky, transformovanej podľa potrieb súčasného človeka, potom zostáva obhajoba takej politiky nevyhnutne obhajobou ideálu, neredukovateľného na čokoľvek „empirické". Budúcnosť politiky závisí od vôle slobodných bytostí „byť politickými živočíchmi" (Aristoteles) a vytvárať spoločne zdieľaný svet. A tu vznikajú ďalšie otázky, ktoré vyžadujú ďalšie odpovede: Kto alebo čo určuje tento náš spoločne zdieľaný svet? Sú to zákonitosti systému globálneho ekonomického kapitalizmu, ktoré my, ľudia 21. storočia, vedome či nechtiac pomáhame uvádzať do života? Nakoľko sme osobne i politicky zodpovední za aplikáciu zákonitostí ekonomického kapitalizmu a jeho dôsledky v našom bytí?

Namiesto záveru

Náš hospodársky systém žije z podstaty egoizmu. Iba egoizmus a vlastný úžitok (prospech) núti nás ku konkurenčnému správaniu, kde človek prestáva brať ohľad na druhého (homo homini lupus). A ako do tohto kontextu zapracovať a realizovať požiadavku demokratického podielu všetkých občanov na spoločnom bytí a spravodlivého, rovnomernejšieho prerozdelenia životných statkov? Existuje vôbec nejaký jednotný a ucelený teoretický systém, ktorý by ponúkol určité optimistické princípy politických východísk zo súčasného krízového stavu, princípy a víziu presahujúcu rámec súčasnosti? Sme schopní si stanoviť ciele a postupy, ktoré by zodpovedali požiadavkám a možnostiam doby? Nakoľko budeme ešte v zajatí starých zásad a princípov (aj keď na svoju dobu kedysi moderných) pristupovať k riešeniu nadchádzajúcich celospoločenských problémov? Nie sme schopní konštruktívnej kritickej reflexie mechanizmu súčasného globálneho kapitalizmu a jeho dôsledkov, ktoré dnes prináša? Veď od nej fakticky závisí nová politika (správa vecí verejných) na celosvetovej, európskej i národnej úrovni.

---

[19] O tom svedčí aj jedna z najväčších transakcií opísaných v korupčnej kauze Gorila, ktorá sa sčasti napĺňa a štát to môže stáť desiatky miliónov eur. Bližšie pozri: KOVÁČIK, M.: Štát dopláca na obchod spomínaný v spise Gorila. In: Pravda, sobota 11. 2. 2012, XXII/35, s. 1 – 2.

[20] FIALA, P.: Politika, jaká nemá být. Brno: CDK, 2010, s. 46 – 47.

Každý, kto sa venuje politike na rôznych úrovniach a má v nej určité postavenie, musí sa celý profesijný život učiť. Musí si doplňovať vzdelanie z oblasti politiky, hospodárstva, marketingu a podnikania s tým vedomím, že najneskôr do roka takto získané poznatky zastarajú. Je potrebné odložiť prežité vzory myslenia a ostať predovšetkým človekom, ktorý sa identifikuje s požiadavkami novej doby, ktorú je pripravený spoluvytvárať. Učiť sa a rozširovať svoje vedomie znamená vzdať sa čiastkových aspektov a dosiahnuť celkový pohľad na svet, musí nájsť odpoveď na otázku zmyslu bytia. Len ten, kto to pochopí, je schopný riadiť dynamické procesy otvoreného systému. Riadiť znamená viesť a rozhodovať. Viesť znamená byť kompetentný, poukazovať na zmysel vecí, podporovať kultúru, ktorá prepožičia podniku či politike obsah. Ide tu o čosi viac, než iba usilovať o moc.[21]

Literatúra:

BAUER, M. W.: Tyranie blahobytu. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 1997. – 118 s. – ISBN: 80-7207-033-9.

BĚLOHRADSKÝ, V. et. al.: Kritika depolitizovaného rozumu: úvahy (nejen) o nové normalizaci. 1. vyd. Všeň: Grimmus, 2010. – 232 s. – ISBN: 987-80-902831-6-9.

BRIŠKA, F. a kol.: Teória a prax verejnej politiky. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2010. – 282 s. – ISBN: 978-80-557-0045-8.

EHL, M.: Globalizace pro a proti. Praha: Academia, 2001. – 185 s. – ISBN: 80-200-0897-7.

EPSTEIN, Richard A.: Právo, ekonomie a politika. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. – CEVRO Institut a Liberální institut, 2010. – 288 s. – ISBN: 978-80-7357-529-8.

FÁBRY, H.: Klasika občianskeho aktivizmu nestačí. In: Pravda, XXI/301, sobota 31. 12. 2011, príloha OSA, s. II.

FIALA, P.: Politika, jaká nemá být. Brno: CDK, 2010. – 163 s. – ISBN: 978-80-7325-216-8.

HUIZINGA, J.: Kultúra a kríza. Bratislava: Kalligram, 2002. – 320 s. – ISBN: 80-7149-472-0.

KLUSOŇ, V.: Instituce a odpovědnost. (K filozofii ekonomické vědy). Praha: Karolinum, 2004. – 320 s. – ISBN: 80-246-0722-0.

KRÁL, M.: Kam směřuje civilizace? Praha: Filozofia, 1998. – 136 s. – ISBN: 80-7007-101-X.

[21] Pozri: BAUER, M. W.: Tyranie blahobytu. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 1996, s. 88, 91.

KRAUS, W.: Kultúra a moc. Proměna přání. Olomouc: VOTOBIA, 1993. – 181 s. – ISBN: 80-85619-43-1.

MIHINA, F.: Pojem krízy – príspevok k interpretácii. In: VIŠŇOVSKÝ, E. – DUPKALA, R. (ed.): Kríza filozofie – filozofia krízy? Zborník príspevkov z 1. výročného stretnutia SFZ (12. – 14. september 1997). Bratislava – Prešov: SFZ, KF FF PU, ManaCon Prešov, 1998. – s. 6 – 16. – ISBN: 80-967988-3-9.

NEKOLA, M. – GEISSLER, H. – MOURALOVÁ, M. (ed.): Současné metodologické otázky veřejné politiky. Praha: Karolinum, 2011. – 306 s. – ISBN: 978-80-246-1865-4.

PROCHÁZKA, R.: Dobrá vôľa, spravodlivý rozum. Hodnoty a princípy v súdnej praxi. Bratislava: Kalligram 2005. – 262 s. – ISBN: 80-7149-788-6.

PROROK, V., LISA, A.: Teorie a praxe řešení politických konfliktů. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. – 156 s. – ISBN: 978-80-247-3027-1.

SEDLÁČEK, T.: Ekonomie dobra a zla. Po stopách lidského tázaní od Gilgameše po finanční krizi. Praha: 65. pole, 2009. – 270 s. – ISBN:978-80-903944-3-8.

SUCHOŽA, J. – HUSÁR, J. (ed.): Právo – obchod – ekonomika. Košice: UPJŠ 2011. – 530 s. – ISBN: 978-80-7097-903-7.

SUTOR, B.: Politická etika. Trnava: Dobrá kniha 1999. – 380 s. – ISBN: 80-7141-222-8.

VEĽKÝ SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV. Bratislava-Veľký Šariš: Samo – AAMM 1997.

WERNISCH, M.: Politické myšlení evropské reformace. Praha: Vyšehrad, 2011. – 444 s. – ISBN: 978-80-7429-039-8.